

LIX

SEJM WALNY PIOTRKOWSKI 1552 R.

WSTĘP

W ostatnich miesiącach 1551 r. zwołany został sejm walny do Piotrkowa na koniec stycznia 1552 r. Legacja, skierowana na sejmiki z Wilna¹, powoływała się na potrzebę kontynuowania programu egzekucji praw, wyliczała też zagrożenia zewnętrzne i domagała się uchwały podatkowej. Sejmiki przedsejmowe odbyły się w grudniu. Sam sejm obradował od 27 stycznia do 11 kwietnia².

Do prac nad kontynuacją programu egzekucyjnego w praktyce nie doszło³. Atmosferę sejmową zdominowała od samego początku kwestia reformacji religijnej; szlachta bowiem czuła się zagrożona przez sądy duchowne, do których kompetencji należały sprawy o herezję. Wyrazem tego były już instrukcje sejmikowe. Marszałkiem izby poselskiej obrano Rafała Leszczyńskiego, działacza ugrupowania egzekucyjnego oraz wyraźnego zwolennika reformacji⁴. Dyskutowano o represjach, jakie dotknęły rozmaitych różnowierców, i coraz głośniej domagano się ograniczenia sądownictwa biskupiego. Duchowni senatorowie gotowi byli uwolnić szlachtę od odpowiedzialności za herezję przed sądami duchownymi, ale zachować tę odpowiedzialność w stosunku do mieszczan i chłopów; do tego jednak nie doszło⁵. Poruszono sprawę Stanisława Orzechowskiego. Inne kwestie, także i polityki zagranicznej, zeszły na dalszy plan, łącznie ze sprawą egzekucji praw, którą odłożono do następnego sejm⁶.

Nie jest prawdą, iżby sejm ten nie uchwalił żadnych konstytucji, a jego dorobek ograniczył się tylko do jednej ustawy podatkowej, opublikowanej w *Volumina Legum*. Był to wprawdzie dorobek rozproszony, ale istotny, zapowiadający nawet pewne ważne zmiany ustrojowe. Publikujemy z niego na podstawie Metryki Koronnej następujące teksty, które można uszeregować w dwóch grupach: pierwsza (teksty I-III) dotyczy spraw podatkowych, druga zaś zawiera pozostałe, różnorodne akty prawne (teksty IV-IX):

I: *Contributio anno 1552 in Comitibus Petricoviensibus*⁷.

¹ W listopadzie Zygmunt August uczestniczył w obradach sejmiku litewskiego w Wilnie zob. streszczenie tych obrad, zawarte w B. Czart., rkps 1697 IV, s. 83.

² MRPS, t. V, vol. 1, nr 1113, s. 69, 1264, s. 80; inaczej I. Kaniewska (*Małopolska reprezentacja sejmowa za czasów Zygmunta Augusta 1548-1572*, Kraków 1974, s. 100) oraz A. Sucheni-Grabowska (*Zygmunt August król polski i wielki książę litewski 1520-1562*, Warszawa 1996, s. 422); według tych badaczek obrady trwały od 2 lutego do 11 kwietnia. Pełną dokumentację źródeł do dziejów tego sejmiku zgromadziła A. Sucheni-Grabowska, ibidem, tabela na s. 422-423.

³ Wydał jednak 9 kwietnia Zygmunt August akt prawny *De non demonstrandis privilegiis nisi in arce Cracoviensi*, Ossol. rkps 55, s. 244.

⁴ Por. M. Sipayłło, *Leszczyński Rafał herbu Wieniawa (ok. 1526—1592)*, PSB, t. XVII, s. 132-135.

⁵ Łukasz Gołębiowski w swojej relacji z tego sejmiku zacytował nawet wymianę zdań pomiędzy biskupem i kasztelanem krakowskim, w której kasztelan powiedział: „...Będę cię słuchał księżu miły, jeśli mi co potrzebnego powiesz około zbawienia, ale [...] aby ty miał mieć poddanego mego pod posłuszeństwem swym albo w jurysdykcji swej, tego ja tobie nie przyzwolę...” SRP, t. I, s. 49-50.

⁶ Por. niżej podrozdz. VI.

⁷ Jest to wspomniany już jedyny akt tego sejmiku, opublikowany w VL, t. II, s. 600-605; tu uwzględnione zostały odmianki zawarte w MK (skopiowane przez I. Dwornicką), t. 80, k. 256v-259v oraz t. 82, k. 181-185.

II: *[Litterae universales ducillorum]*⁸

III: *[Contributio duorum grossorum]*⁹.

IV: *Nobilitatio venerabilis Martini Cromeri*¹⁰

V: *Litterae ad capitaneos de non emittendis extra Regnum militibus*¹¹

VI: *Prorogatio executionis ad futurum Regni Conyentum eiusque efficacis adimplectionis obligatio*¹².

VII: *Ratio celeriori iustitiae et iudiciorum, et numerus nunciorum describitur*¹³.

VIII: *Litterae restium*:

A: *Restium litterae primae pro expeditione bellica in Conventione Generali Piotrcoviae laudata*¹⁴

B: *Restium litterae secundae*¹⁵.

Poza tymi tekstami, z pozostałego dorobku Sejmu piotrkowskiego na uwagę zasługują decyzje dotyczące rozdawnictwa wakansów¹⁶ oraz potwierdzenia licznych dawnych przywilejów¹⁷.

⁸ Tytuł pochodzi od wydawców. Tekst por.: MK, t. 80, k. 259v-260v oraz t. 82, k. 185v-187v.

⁹ Tytuł pochodzi od wydawców. Tekst por.: MK, t. 82, k. 179v-180v.

¹⁰ MK, t. 80, k. 30-31v.

¹¹ MK, t. 82, k. 45.

¹² Jest to tekst opublikowany przez J. Szujskiego w SRP, t. I, s. 301-302, tu sczytany z rękopisem MK, t. 82, k. 150v.

¹³ MK, t. 80, k. 251v-253 oraz t. 82, k. 163-165. Tekst ten opublikowany też został przez J. Szujskiego, op. cit., s. 299-302.

¹⁴ MK, t. 80, k. 262 oraz t. 82, k. 227-228.

¹⁵ MK, t. 80, k. 263-263v oraz t. 82, k. 228-228v.

¹⁶ MK, t. 80, k. 101; por. też MRPS, t. V, vol. 1, s. 69, nr 1114: nominacja Jana Bonera na stanowisko wielkorządcy krakowskiego.

¹⁷ MRPS, t. V, vol. 1, s. 70, nr 1124: potwierdzenie wszystkich praw, przywilejów i zapisów dotyczących mieszczan i mieszkańców Kalisza; s. 70-71, nr 1127: potwierdzenie praw i przywilejów kościoła przemyskiego; s. 72, nr 1145: potwierdzenie praw i przywilejów mieszczan Przemyśla; s. 73, nr 1165: potwierdzenie praw i przywilejów mieszczan Krzepic; s. 80, nr 1264: *Nomina exactionum contributionum publicarum pro anno 1552 in Polonia Maiori, Minori et in Ducatu Masoviae*.